

ISTORIE, CULTURĂ

GH. SMARANDACHE

Conferința pe țară a Societății de Științe Istorice din România (20 aprilie 1991) a relevat că profesorii de istorie, eliberați de servituțile politice și ideologice ale vechiului regim, conștienți de valențele formative perene ale studiului „cărții de căpății a națiunii”, pot să-și îndeplinească în condiții mai bune misiunea ce le revine.

Noile programe și manuale pentru anul școlar 1991—1992, manualele în versiuni revizuite (menținute pînă la elaborarea celor în regim de concurs), oferă posibilități în plus care permit surmontarea unor dificultăți anterioare, orizonturi mai largi și mai clare în actul de creație instructiv-educativă.

Profesorii de istorie caută cu asiduitate răspunsuri adecvate la multiplele probleme care se pun, dintre care nu lipsesc cele privind conceptele, terminologia specialității, aspecte importante care au intrat în prea mică măsură în câmpul de interes al studiului acestei discipline în școală (spre exemplu: românii din Basarabia și Bucovina de nord, românii din Balcani și alte zone geografice; raporturile mediu natural-societate; populație și mentalități; cultură și religie ș.a.), precum și o serie de aspecte importante ale didacticii de specialitate, probleme teoretice și practice ale predării istoriei în școală.

Iată pentru ce ne oprim, în cele ce urmează, din perspectiva pregătirilor ce se fac pentru anul școlar următor, asupra unor concepte și aspecte principale ale problematicii culturale, asupra acțiunii profesorilor pentru valorificarea virtuților instructiv-educative ale culturii în ansamblu.

Cultura și valorile ei perene reprezintă un uriaș laborator de cunoaștere, de învățătură, exprimă cel mai fidel gradul de civilizație al unei societăți într-o epocă dată. Valorile morale, estetice (artele frumoase) și literare — laice și religioase —, valorile economice (construcțiile, tehnica, mijloacele de comunicație ș.a.), valorile științifice, juridice, istoriografice și multe altele caracterizează fizionomia unei societăți, evoluția istorică a acesteia pe teritoriul României. Incontestabil, oricare dintre valorile cultural-spirituale constituie o sinteză a vieții societății, expresia cea mai elocventă a spiritualității unei epoci. Creația laică și religioasă se află în strinsă relație de condiționare în arta populară.

Tradițiile și valorile cultural-istorice sînt adînc înrădăcinate în pămîntul și spiritualitatea meleagurilor românești. Există nenumărate mărturii reprezentative de cultură laică și religioasă, monumente arhitectonice și arheologice, lăcașuri de cult (biserici, catedrale și mănăstiri, temple, sinagogi și moschei), admirate și studiate în raport de specificitatea creației cultural-artistice, de diversitatea de credințe religioase. Ele scot în evidență conviețuirea între populația ortodoxă română majoritară și alte etnii individualizate și printr-o viață confesională proprie. Mărturiile de cultură laică ori religioasă, pot să devină un mijloc instructiv de cu-

noaştere şi formare pentru generaţiile de vîrstă medie şi tînăra, care au fost lipsite de educaţie religioasă pînă în prezent, sau care n-au putut beneficia de o educaţie religioasă sistematică. Aceasta face posibilă coexistenţa, într-un spirit de armonie şi înţelegere reciprocă, a oamenilor împărtăşind diferite convingeri religioase.

Expoziţia „Mărturii de cultură religioasă pe teritoriul României” (iunie—octombrie 1991), organizată de Muzeul Naţional de istorie a României şi Secretariatul de stat pentru culte (cu colaborarea Muzeului Naţional de Artă şi a Muzeului Satului), se constituie într-un moment cu mari semnificaţii, fiind prima manifestare culturală de acest gen în România. Au fost reunite, sub genericul culturii religioase, toate cultele oficial recunoscute în ţara noastră. Expoziţia începe cu mărturii arheologice aparţinînd perioadei creştinismului timpuriu şi cuprinde valori inestimabile: manuscrise, incunabule, tipărituri (l. română, slavonă, greacă, germană, maghiară, ebraică, armeană, turcă etc.), obiecte de cult, icoane, broderii, veşminte de cult, fragmente de frescă, statui, piese de mobilier de cult, obiecte de artă populară cu caracter sau însemne creştine, precum şi o bogată literatură despre morala, cultura şi arta religioasă.

În studiul unei anume teme referitoare la patrimoniul cultural naţional se va avea în vedere, fireşte, varietăţile şi sintezele culturale pe teritoriul României, valorile multiple etno-culturale, specificul şi interferenţele lor, continuitatea multimilenară a culturii româneşti, creaţia multiseclară a valorilor moral-culturale aparţinînd diferitelor etnii etc.

Totodată, pe un alt plan, procesul continuu al modernizării, al creaţiei şi însuşirii noilor valori este privit mereu din perspectiva respectării din generaţie în generaţie a marilor tradiţii.

Din alt punct de vedere, se pune problema raportului dintre cultură şi politică în diferite epoci şi perioade istorice, inclusiv în deceniile regimului totalitar cînd cultura, în ansamblul ei, a cunoscut mari presiuni şi îngrădiri sistematice, dar prin cultură exprimîndu-se şi o vie rezistenţă faţă de dictatură.

Problematica amplă a valorilor cultural-spirituale şi a istoriei lor este cît se poate de adecvată pentru teoria şi practica didacticii de specialitate, pentru aplicaţiile cultural-pedagogice şi metodice organizate în reuniuni profesionale, aici referindu-ne în special la cele întreprinse de filialele Societăţii de Ştiinţe Istorice, împreună cu inspectoratele şcolare, casele corpului didactic, inspectoratele pentru cultură, muzee, etc, cu participarea de specialişti în diferite ramuri ale culturii, în ştiinţe speciale ale istoriei.

Studiul şi documentarea realizate prin periegeze, excursii tematice, la monumente istorice şi de artă, laice şi de cult, din localitate (sate şi oraşe) şi din alte zone, pe categorii de monumente şi pe epoci, au drept scop principal o mai bună desfăşurare a procesului instructiv-educativ în şcoală, modelarea elevului la cote valorice cît mai înalte. De asemenea, prin participare la audiţii corale şi de orgă, la proiecţii şi înregistrări video şi audio, cu aspecte din istoria culturii şi civilizaţiei, fiind laolaltă dascăli şi discipoli, se poate reuşi ca lecţia de istorie să devină un autentic act de cultură.

Există mulţi profesori care au preocupări îndelungate în cercetarea domeniului cultural-istoric. Rezultate ale acestor pasiuni şi eforturi sînt cunoscute şi vor constitui în continuare subiecte ale altor contribuţii ştiinţifice şi documentare ce vor fi prezentate în reuniuni profesionale. Pot fi puse în evidenţă, în acest

sens, și creațiile literar-artistice ale unor profesori și elevi cu vocație și talent, prezentate deseori la întâlniri cultural-științifice.

Dintr-o altă perspectivă notăm și interesul a numeroși colegi care individual sau în echipe interdisciplinare elaborează glosare cu concepte explicate pentru elevi (pe clase), o atenție specială acordându-se noțiunilor despre cultură; alții întocmesc hărți (schite) ale zonelor și obiectivelor cultural-istorice. Sînt bine cunoscute, din publicația „Studii și articole de istorie” planurile de lecții și izvoarele istorice comentate, apreciate și utile în munca de la catedră. Există dorința ca asemenea preocupări să fie continuate, prin acordarea unei atenții mai mari temelor de cultură din istoria românilor și istoria universală.

Este locul să relevăm și experiența bună a unor filiale ale Societății de Științe Istorice și inspectorate școlare, cu deosebire a celor din județele care nu au centre universitare, de a stimula profesorii tineri să-și consacre o parte din studiu istoriei culturii (inclusiv istoria învățămîntului), în așa fel ca perfecționarea profesională să se realizeze, în mai mare măsură, prin propriile forțe, reducîndu-se dependența față de specialiștii în domeniu. În același timp, merită să fie subliniată și ideea realizării unui raport corect, judicios între specificul local socio-cultural (etno-cultural) și ansamblul valorilor moral-cultural-istorice afirmate pe plan național și universal; după cum este necesar să se exprime și semnificațiile majore ale valorilor culturale care se află în mediul rural.

Aplicațiile profesionale desfășurate în contact direct cu valori ale unor realități din diferite epoci istorice (moral-estetice, economice, literar-științifice ș.a.) prezintă numeroase avantaje, dintre care menționăm: demonstrarea concretă a experienței umane și a forței de creație a spiritului uman; stimularea profesorilor în activitatea educativă, dezvoltarea spiritului creativ și aplicativ la elevi; posibilitatea utilizării informațiilor dobîndite și în alte ipostaze, inclusiv în munca de ghid pentru elevi sau grupuri de excursioniști; documentarea complexă, variată și multiplă, cu un sistem coerent de cunoștințe, angajează deopotrivă cognitivul și afectivul; îmbogățirea conținutului etic și estetic al lecțiilor, ceea ce are ca efect stimularea resurselor spirituale latente ale elevilor; formarea receptivității artistice, a gustului și educației estetice; creșterea contribuției elevilor, a tinerețului la protejarea, întreținerea și restaurarea patrimoniului național; stimularea motivației individuale pentru perfecționare prin mijloace nonverbale.

Acestea sînt cîteva gînduri pe care dorim să le împărtășim colegilor din întreaga țară, pe de o parte pentru a veni în întîmpinarea preocupărilor existente de a găsi soluții la problemele studiului istoriei în școală, iar pe de altă parte pentru a stimula eforturile fiecărui profesor de istorie în vederea depășirii dificultăților și a fructificării marilor valențe ale istoriei.